

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 Rhan 1 – Adran 6
Dyletswydd Bioamrywiaeth a Cydnerthedd Ecosystemau Adroddiad
CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 Rhan 1 – Adran 6
Adroddiad ar Ddyletswydd Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau
CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

Cyngor Bwrdeistref Sirol
MERTHYR TUDFUL
MERTHYR TYDFIL
County Borough Council

Rhagfyr 2022 | Rhagfyr 2022

Miss JA Jones

Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdogaeth | Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdogaeth
Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful | Merthyr Tydfil County Borough Council
Uned 5, Parc Fusness Triangl | Unit 5, Triangle Business Park
Pentrebach | Pentrebach
Merthyr Tudful | Merthyr Tydfil CF48 4TQ

1. Cyflwyniad a Chyd-destun

- Mae'r [Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol](#) SoNaRR, 2016) a gyhoeddwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yn dangos bod colled parhaus bioamrywiaeth yng Nghymru. Dywed yr adroddiad na nad yw gwerth adnoddau naturiol ac ecosystemau mewn gwahanol brosesau gwneud penderfyniadau yn cael ei ystyried yn briodol. Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn cynnig cyfle i fynd i'r afael â'r materion hyn a mabwysiadu dull mwy integredig o reoli ein hadnoddau naturiol yn well.
- Cyflwynodd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 (Adran 6, Isadran 1) well ddyletswydd ar fioamrywiaeth a gwydnwch ecosystemau (dyletswydd A6) ar gyfer awdurdodau cyhoeddus wrth iddynt arfer eu swyddogaethau mewn perthynas â Chymru.
- Dyletswydd A6 – fel awdurdod cyhoeddus mae'n rhaid i CBSMT geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth lle bynnag y bo'n bosibl wrth gyflawni eu swyddogaethau'n briodol ac wrth wneud hynny, ceisio hybu cydnherthedd ecosystemau.
- Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (CBSMT) yn sefydliad sydd:
 - yn berchen ar adeiladau swyddfa neu'n eu meddiannu
 - yn berchen ar, yn meddiannu neu'n rheoli tir a'i adeiladau a'i diroedd ei hun
 - yn berchen neu'n rheoli tir y tu hwnt i'w dir ei hun
 - â swyddogaethau sy'n gysylltiedig â'r uchod sy'n uniongyrchol gysylltiedig â bioamrywiaeth a/neu reoli tir
- Mae gan CBSMT ddyletswydd gyfreithiol o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ac mae wedi cyhoeddi Datganiad [o Les](#), mae'n aelod statudol o [Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Cwm Taf](#) ac mae wedi cyhoeddi [Cynllun Ffocws ar y Dyfodol](#).
- Mae Tîm Cefn Gwlad CBSMT yn cynnwys Ecolegydd Ymgynghorol Arbenigol (mae'r swydd yn darparu swyddogaeth ecoleg gynllunio ar gyfer CBSMT), Swyddog Bioamrywiaeth (yn trefnu ac yn cadeirio Partneriaeth Natur Merthyr Tudful), Pensaer Tirwedd a Swyddog GIS a Data Gofodol.
- Mae nod i ymgorffori polisiâu corfforaethol, amcanion a dangosyddion perfformiad ar draws adrannau. Mae adrodd ar weithgareddau S6, gan ddefnyddio data o bob adran yn cael ei gydlynu gan yr Ecolegydd. Gweler Amcan 1 yn yr adran Adroddiad Gweithredu isod am ragor o fanylion.
- Mae cynnal a gwella bioamrywiaeth hefyd wedi'i gynnwys, neu ar fin cael ei gynnwys, yng nghynlluniau a dogfennau eraill CBSMT :
 - [MERTHYR TUDFUL CYNLLUN GWEITHREDU ADFER NATUR 2019-2024](#).
 - ON bu tri adolygiad blynyddol o'r camau gweithredu yn y ddogfen hon (2020, 2021, 2022)
 - [STRATEGAETH MANNAU AGORED MERTHYR TUDFUL 2016](#).
 - DATGANIAD DULL DIOGELU RHYWOGAETHAU BYWYD GWYLLT A CHYNEFINOEDD MEWN PERTHYNAS Â RHEOLI CAEAF 2021 YNN.
 - [FFOCWS AR Y DYFODOL. Lles yn ein Cymuned 2017-2022](#).
 - [CYNLLUN DATBLYGU LLEOL NEWYDD CYNTAF 2016-2031](#).
 - CYNLLUN RHEOLI ASED AU CORFFORAETHOL – cynllun wedi'i ddiweddarau i'w fabwysiadu diwedd 2022 / dechrau 2023.
 - CYNLLUN CORFFORAETHOL – dogfen wedi'i diweddarau wedi'i chynllunio ar gyfer 2023.

1. Uchafbwyntiau, Materion a Chanlyniadau Allweddol

- Mae pob adran bellach yn cyfrannu at ddyletswydd A6 y Cyngor.
- Mae'r *Asesiad Effaith Integredig* (IIA) yn ddogfen a ddefnyddir ar ddechrau unrhyw gynigion, mentrau neu brosiectau gan y Cyngor i helpu i lunio'r gweithgaredd a rhaid iddo gyd-fynd â phob adroddiad i'r Cyngor/Cabinet¹. Mae'r Asesiad Effaith Integredig bellach yn cynnwys adran ar ddyletswydd Adran 6. Fel y cyfryw, mae Cynnal a Gwella Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau yn cael ei ystyried fel rhan o bob penderfyniad a wneir gan y Cabinet a'r Cyngor Llawn.
- Mae 14 o safleoedd wedi'u dewis o fewn CBSMT fel safleoedd Bioamrywiaeth â blaenoriaeth (gweler Astudiaeth Achos 1), sy'n golygu symudiad sylfaenol oddi wrth reoli glaswelltir yn ddwys a thuag at drefn reoli sy'n anelu at gynyddu bioamrywiaeth. Ers i'r drefn rheoli glaswelltir newydd gael ei defnyddio, mae >200 o rywogaethau o fflora a >50 rhywogaeth o ffawna wedi'u cofnodi. Ni fyddai'r drefn flaenorol o laswelltir wedi caniatáu i'r rhywogaethau hyn o fflora dyfu a blodeuo ac felly denu a chynnal y rhywogaethau o ffawna.
- Mae ymwybyddiaeth o ddyletswydd Adran 6 wedi arwain at gynnwys egwyddorion y ddyletswydd y cynigir ei chynnwys yng nghynlluniau eang CBSMT sydd ar ddod, er enghraifft, y Cynllun Rheoli Asedau Corfforaethol (cynllun wedi'i ddiweddarau i'w fabwysiadu ddiwedd 2022 / dechrau 2023) a'r Cynllun Corfforaethol (dogfen wedi'i diweddarau wedi'i chynllunio ar gyfer 2023).
- Roedd problemau gyda chyflawni dyletswydd Adran 6 yn cynnwys diffyg adnoddau (staff a chyllid) i ymgymryd â phrosiectau. Mae hyn wedi'i negyddu'n rhannol gan y mewnlifiad o gyfleoedd ariannu a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru, er enghraifft, cronfa 'Lleoedd Lleol ar gyfer Natur' a chronfa 'Her Partneriaeth Natur Leol'.

¹ Mae'r IIA yn ddogfen fewnol, ond mae ar gael ar gais. Cysylltwch gydag Equalities@merthyr.gov.uk am gopi.

2. Adroddiad ar Gamau gweithredu

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i ymgorffori bioamrywiaeth yn y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel

- Mae bioamrywiaeth eisoes yn rhan annatod o benderfyniadau lefel uwch. Mae enghreifftiau yn cynnwys:
 - O fewn polisi - mabwysiadu'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd 2016-2031.
 - O fewn system gynllunio'r Cyngor (gweler hefyd Amcan 2, tudalen 5). I gefnogi hyn, mae Polisi Cynllunio diweddaraf Cymru (Argraffiad 11, Chwefror 2021) yn disgrifio'r system gynllunio fel un sydd â rôl allweddol i'w chwarae i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth a chynyddu gwytnwch ecosystemau (yn unol ag Amgylchedd (Cymru). Deddf 2016). Ategir Polisi Cynllunio Cymru (2021) gan Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 5 – Cynllunio a Chadwraeth Natur 2009.
 - O fewn 'Asesiad Effaith Integredig (IIA) y Cyngor. Mae'r adroddiad hwn wedi'i gynhyrchu yn unol ag 'Yn ei ddyletswyddau o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Rhaid defnyddio'r IIA ar ddechrau cynnig/menter/prosiect i helpu i lunio'r gweithgaredd o'i gychwyn a rhaid iddo fynd gyda phob adroddiad i'r Cyngor/Cabinet. Mae Adran 7 yr IIA yn ymdrin â 'Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau. Fel y cyfryw, ystyrir y ddyletswydd Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau fel rhan o bob penderfyniad a wneir gan y Cabinet a'r Cyngor Llawn.
- Mae enghreifftiau eraill o fentrau sydd ar y gweill yn cynnwys:
 - Mae CBSMT ar fin mabwysiadu Cynllun Rheoli Asedau Corfforaethol newydd tua diwedd 2022 / dechrau 2023 - bydd y cynllun newydd yn cynnwys camau gweithredu penodol a chyfeiriadau, nid yn unig at Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, ond hefyd at amrywiaeth o ddeddfwriaeth eraill sy'n gysylltiedig â bywyd gwylt a pholisi cynllunio cenedlaethol a lleol.
 - Mae diweddariad i Gynllun Corfforaethol y Cyngor yn cael ei lunio ar hyn o bryd yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus. Bydd bioamrywiaeth yn cael blaenoriaeth uchel yn y Cynllun Corfforaethol (ochr yn ochr â Datgarboneiddio). Bwriedir mabwysiadu hwn yn gynnar yn 2023.
- Yn ychwanegol:
 - Cysylltwyd â Swyddogion y Cyngor mewn adrannau ar draws y Cyngor yn flynyddol i godi ymwybyddiaeth o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 ac egluro dyletswydd A6. Lle bo angen, darparwyd cyngor i helpu i gysylltu swyddogaethau adrannau â bioamrywiaeth ac i ddyfeisio camau gweithredu a fydd yn cyfrannu at ei chynnal a'i gwella.
 - Mae pob adran wedi casglu manylion a thystiolaeth o'r camau y maent wedi'u cymryd ers i'r Ddeddf ddod i rym yn 2016 ac ym mhob blwyddyn ers cyhoeddi'r Cynllun Adran 6 cyntaf (Ionawr 2020).
 - Mae nifer o sesiynau a gweithdai wedi eu cynnal ar gyfer y Cabinet a Chynghorwyr yn darparu hyfforddiant ar Gynnal a Gwella Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau.

Amcan 2: Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd hollbwysig a gwella'r modd y cânt eu rheoli

Cynllunio

- Mae gan y broses gynllunio, yn unol â Pholisi Cynllunio Cymru (Argraffiad 11), rôl allweddol i'w chwarae wrth helpu CBSMT i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth a chynyddu gwytnwch ecosystemau yn y Fwrdeistref Sirol.
- Mae presenoldeb rhywogaethau a chynefinoedd gwarchoddedig o dan:
 - Deddfwriaeth Ewropeaidd (Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau 2017, fel y'i diwygiwyd)
 - Deddfwriaeth y DU (Deddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad – WACA – 1981, fel y'i diwygiwyd)
 - Adran 7 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

yn ystyriaeth berthnasol pan fo awdurdod cynllunio yn gwerthuso cynnig datblygu a fyddai, o'i gynnal, yn debygol o achosi aflonyddwch neu niwed i'r rhywogaeth neu ei chynefin. Y nod yw sicrhau bod ystod a phoblogaeth y rhywogaeth yn cael eu cynnal.

- Bydd yn ofynnol i ddatblygwyr wneud yr holl waith arolwg ecolegol rhywogaethau gwarchoddedig perthnasol ar safleoedd datblygu. Bydd hyn yn llywio mesurau lliniaru a digolledu priodol lle yr effeithir ar rywogaethau a / neu gynefinoedd a warchodir.

Safleoedd dynodedig

- Mae ardaloedd pwysig o werth cadwraeth natur wedi'u dynodi'n statudol yn y Fwrdeistref Sirol. Nid yw dynodiad statudol safle o reidrwydd yn atal datblygiad; fodd bynnag, rhaid asesu'r cynigion i sicrhau bod yr effeithiau ar ei nodweddion dynodedig yn cael eu deall yn llawn. Gwrthodir datblygiad lle mae effeithiau andwyol ar y nodweddion y dynodwyd safle ar eu cyfer.
- Bydd safleoedd a ddynodwyd yn statudol yn cael eu hamddiffyn rhag difrod a dirywiad gyda'u nodweddion pwysig yn cael eu cadw a'u gwella trwy reolaeth briodol.
- Mae SoDdGA o bwysigrwydd cenedlaethol. Mae WACA 1981 (fel y'i diwygiwyd) yn gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus (gan gynnwys awdurdodau cynllunio) i hybu cadwraeth a gwella nodweddion dynodedig SoDdGA. Mae rhagdybiaeth yn erbyn datblygiad sy'n debygol o niweidio SoDdGA. Bydd CBSMT yn hysbysu CNC os bydd unrhyw ddatblygiad arfaethedig yn debygol o niweidio nodweddion dynodedig SoDdGA a bydd yn ystyried y cyngor a ddarparwyd. Ceir dau SoDdGA o fewn CBSMT – Coetiroedd Cwm Glo a Glyndyrys a Choetiroedd Taf Fechan .
- Mae gan safleoedd dynodedig anstatudol lai o bwysau na safleoedd dynodedig statudol, fodd bynnag, gallant wneud cyfraniad pwysig at gynnal a gwella bioamrywiaeth a chydnerthedd ecosystemau. Cyn awdurdodi datblygiad sy'n debygol o niweidio dynodiad bywyd gwylt lleol, bydd Adran Gynllunio CBSMT yn ymgynghori ag Ecolegydd y Cyngor. Bydd asesiadau yn ystyried rhywogaethau a/neu gynefinoedd a warchodir ar restrau Adran 7. Lle na fydd cynllun arfaethedig yn cael unrhyw effaith ar nodweddion safle a ddynodwyd yn anstatudol, ni chaiff datblygiad ei atal.
- Ar hyn o bryd mae 64 o Safleoedd o Bwysigrwydd Cadwraeth Natur (SBCN) ac un Warchodfa Natur Leol (GNL) ym Mwrdeistref Sirol Merthyr Tudful.

Arall

- Gall rheolaeth tir a wneir gan dirfeddianwyr a phrydleswyr gael ei ddylanwadu'n gadarnhaol gan y gefnogaeth a'r cyngor a ddarperir a thrwy gydweithio â'r sector gwirfoddol. Wrth wneud hynny, gall CBSMT wella cydnerthedd ecosystemau yn y Fwrdeistref Sirol.

Enghraifft 1

Gwarchodfa Natur Leol Taf Fechan : Mae Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru yn prydlesu ac yn rheoli GNL Taf Fechan yng ngogledd y Fwrdeistref Sirol. Mae yn y broses o ddiweddarau'r brydles a gwneud newidiadau i ffiniau'r gronfa wrth gefn. Yn ogystal, mae rhaglen reoli yn cael ei llunio gan yr Ymddiriedolaeth Natur i hysbysu rheolaeth y warchodfa yn y blynyddoedd i ddod. Mae Ecolegydd yr ACLI wedi adolygu'r cynllun ac wedi cynnig sylwadau/awgrymiadau ar gyfer y drafft terfynol.

Enghraifft 2

Trwyddedau Pori: yn 2021, ychwanegwyd cymal newydd at gytundebau trwydded a gynlluniwyd i helpu i warchod bioamrywiaeth (er enghraifft, sicrhau dwyseddau stocio cywir i osgoi gorbori, symud anifeiliaid mewn amodau gwlyb i osgoi sathru a dinistrio'r glastir, dim defnydd o wrtaith artiffisial neu chwynladdwyr, cael gwared â thail, dim llyfnu cadwyni yn ystod adegau bregus i adar sy'n nythu ar y ddaear).

Amcan 3: Cynyddu gwynwch ein hamgylchedd naturiol trwy adfer cynefinoedd diraddiedig a chreu cynefinoedd

- Ymgynghorir ar safleoedd o fewn perchnogaeth awdurdodau lleol, er enghraifft, cyn eu rhyddhau yn fewnol o fewn adrannau'r Cyngor a chyda Chynghorwyr i nodi a rheoli lles, defnydd cymunedol, rheoli perygl llifogydd, lleihau effeithiau llygrol, gwella bioamrywiaeth, cysylltedd ecolegol a chydnerthedd ecosystemau.
- Yn ogystal, ar safleoedd o fewn perchnogaeth awdurdodau lleol, mae CBSMT yn ceisio gwella gallu adnoddau naturiol i ddarparu gwasanaethau ecosystem hanfodol, er enghraifft, rheoli dŵr, rheoleiddio hinsawdd, lliniaru llygredd, gwella lles a gwella amgylcheddol.
- Mae astudiaeth achos 1 yn ymwneud â newid y drefn torri gwair ar safleoedd penodol sy'n eiddo i CBSMT gyda'r nod o gynyddu bioamrywiaeth – gweler Astudiaeth Achos 1 isod.

Astudiaeth Achos 1

SAFLEOEDD BIOAMRYWIAETH

Yn 2020, dewiswyd pum ardal o laswelltir gwerth cyfanswm o 2.44ha fel ardaloedd bioamrywiaeth â blaenoriaeth, sy'n golygu symudiad sylfaenol oddi wrth reoli glaswelltir yn ddwys a thuag at gyfundrefn reoli sydd â'r nod o gynyddu bioamrywiaeth. D.S, yn flaenorol, torrwyd y safleoedd hyn sawl gwaith y flwyddyn heb ddileu'r sgil-gynhyrchion. Gwelodd y newid mewn rheolaeth leihad yn y nifer o doriadau i lawr i ond un toriad y flwyddyn, yn hollbwysig gyda sgil-gynhyrchion yn cael eu dileu.

Yn 2020, sicrhawyd cyllid gan Dîm Cefn Gwlad CBSMT o'r Gronfa Dreftadaeth Genedlaethol a rhaglen grantiau newydd Llywodraeth Cymru 'Lleoedd Lleol ar gyfer Natur'. Defnyddiwyd y cyllid i brynu peiriant torri a chasglu ar dractor. (Amazone Smartcut 2100).

Yn 2021, torrwyd y pum safle unwaith yn unig a chasglwyd y deilliannau. Mae byrddau gwybodaeth wedi'u gosod ym mhob un o'r pum safle yn egluro'r rhesymau dros y newid mewn rheolaeth.

Eto yn 2021, dewiswyd naw safle bioamrywiaeth lai, cyfanswm o 1.13ha, i ehangu'r cynllun. Rhoddwyd arwydd 'gwenyn' a gomisiynwyd yn arbennig i bob un o'r safleoedd llai i'w nodi fel ardaloedd bioamrywiaeth. Dim ond unwaith yn unig y torrwyd y naw safle hyn yn 2021 hefyd: cawsant eu strimio, gyda deilliannau'n cael eu cribinio â llaw. Derbyniodd CBSMT beiriant torri a chasglu llai yn gynnar yn 2022 (cyllid eto gan y Gronfa Dreftadaeth Genedlaethol a rhaglen grantiau newydd Llywodraeth Cymru 'Lleoedd Lleol i Natur'), a fydd yn gallu ymdrin â'r safleoedd llai hyn yn y dyfodol.

Cynhaliwyd arolygon ecolegol o bob un o'r 14 safle gan Ecolegydd yr ACLI yn 2021 i ffurfio data gwaelodlin ac i lywio rheolaeth pob safle.

Prif benawdau

- Cofnodwyd >200 rhywogaeth o fflora a >50 rhywogaeth o ffawna
- Ni fyddai'r drefn reoli ddwys flaenorol wedi caniatáu i'r rhywogaethau hyn o fflora dyfu a blodeuo ac felly denu a chynnal y rhywogaethau o ffawna.

D.S. mae hyn eisoes yn cynrychioli llwyddiant ar y safleoedd hyn a dangoswyd yn glir bod bioamrywiaeth wedi'i wella.

Yn seiliedig ar y gwaith arolwg gwaelodlin hwn, trosglwyddwyd rhai cyfarwyddiadau rheoli cychwynnol i'r Adran Parciau i'w gweithredu. Wrth symud ymlaen, bydd y data sylfaenol yn cael ei ddefnyddio i ddangos gwelliannau mewn bioamrywiaeth ac i addasu'r drefn rheoli glaswelltir newydd fel bo'n briodol fesul safle. Felly mae cyfanswm yr arwynebedd sydd â chyfundrefn reoli newydd ar gyfer bioamrywiaeth wedi cynyddu 46% rhwng 2020 a 2021 (gweler y Tabl isod).

Blwyddyn	2020	2021	CYFANSWM
Dimensiynau Ardal Bioamrywiaeth (hectar)	2.44	1.13	3.57

Y nod yw ehangu'r newid mewn rheoli glaswelltir mewn mwy o ardaloedd ar draws y Fwrdeistref Sirol.

- Mae astudiaeth achos 2 yn ymwneud â thrawsnewid cwrt tennis segur yn fath o ardd ffiseg.

GARDD NATUR

'Newid llwyd i wyrdd trwy weithio gyda natur'

Fel parhad o fuddsoddiad mewn parciau a gerddi cyhoeddus, cafodd yr hen gwrdd tennis segur ym Mharc Troedyrhiw ei nodi fel gofod a oedd yn cynnig cyfle i drawsnewid yr ardal o darmac, i werddon werdd o blanhigion defnyddiol. Yn 2020, sicrhawyd cyllid gan Dîm Cefn Gwlad CBSMT, sef Cronfa Partneriaeth Natur Leol Llywodraeth Cymru, er mwyn cyflawni hyn.

Gan ei fod yn fan agored cyhoeddus a ddefnyddir yn aml, roedd diffyg amrywiaeth blodau a chyfleoedd addysgol yn y parc. Roedd yr ardal wedi'i gosod ar hyd llinellau gardd ffiseg draddodiadol gyda naws gwahanol. Roedd ansawdd gwael y deunydd o dan y tarmacadam, er nad oedd wedi'i ganfod yn halogedig, yn cynnwys cymysgedd o sialau, lludw, carreg, brics a rhywfaint o sbwriel domestig ar ffurf poteli, esgidiau ac ati. Crëwyd gwelyau amgaeedig gan ddefnyddio ymylon alwminiwm ac ymgorfforwyd gwastraff gwyrdd wedi'i ailgylchu i ddarparu rhywfaint o gynnwys organig i'r planhigion. Ychwanegwyd ffyngau pridd i wella iechyd yr amodau tyfu. Roedd y gwelyau a ddyluniwyd yn geometrig yn cynnwys planhigion yn y grwpiau canlynol:

- Planhigion meddyginiaethol
- Perlysiâu coginiol
- Planhigion bwytadwy
- Planhigion sy'n gallu gwrthsefyll sychder
- Blodau gwyllt brodorol wedi'u grwpio mewn lliw ar gyfer peillwyr

Cyflwynwyd seddi i ddilyn siâp y dyluniad, ychwanegwyd paneli dehongli ac ymgorfforwyd strwythur cylchol, y talwyd amdano o gronfa Gaeaf Llawn Lles (LIC). Daeth planhigion arbenigol o bob rhan o'r DU a bu ein staff ein hunain yn tyfu rhai ohonynt gan gwmnïau hadau arbenigol. Bu gwirfoddolwyr yn helpu i gasglu cerrig, chwynnu, tocio a phlannu'r detholiad o blanhigion. Rydym wedi derbyn nifer o sylwadau o ganmoliaeth gan ddefnyddwyr parciau lleol. Mae plant yn hoffi gwyllo'r pryfed hofran ar y moron y maes a'r gwenyn ar y mordarth. Roedd y cyrens duon a'r mafon yn cael eu llorio'n gyflym! Mae'r hen a'r ifanc yn mwynhau aroglau amrywiaeth eang o berlysiâu aromatig yn rheolaidd. Nid yw lliw byth yn bell i ffwrdd. Mae rhosmari a rhosyn y graig yn ffinio â'r ardd sy'n tanblannu'r oestrwydden wedi'i phlethu. Ein her o hyd yw sefydlu grŵp o bobl leol sydd â diddordeb i helpu i ofalu am y gofod.

Clocwedd o'r chwith i'r dde, yr ardd sychder, planhigion meddyginiaethol, panel dehongli, blodau gwylt gwyn.

- Mae astudiaeth achos 3 yn disgrifio creu adnodd cynefin gwlypdir hygrych.

Astudiaeth achos 3

CAE'R GORS, YSBYTY TYWYSOG SARL

'Llunio Tirweddau, ar gyfer Bywyd Gwylt a Lles'

Wedi'i nodi fel Man Agored â Blaenoriaeth yng Nghynllun Gweithredu Strategaeth Mannau Agored Merthyr Tudful, cynigiwyd y man agored hwn mewn cais i Gronfa Her Partneriaeth Natur Leol Llywodraeth Cymru.

Pwrpas y prosiect oedd dod â phobl yn nes at natur a gwella'r cyfleoedd ar gyfer bywyd gwylt yn ward Gurnos, sy'n drefol ei chymeriad ac sydd wedi'i lleoli ychydig i'r gogledd o ganol tref Merthyr Tudful. O ystyried maint y safle, ei botensial a'i leoliad strategol, mae'r datblygiad yn mynd i'r afael â'r galw cynyddol trwy ddarparu cyfle ehangach i bobl leol, defnyddwyr yr ysbyty fel gwasanaeth cyhoeddus a staff er budd hamdden.

Crëwyd tri gwlypdir, dau bwynt mynediad gwell, a chyswllt llwybr troed newydd sy'n cynnwys y dolydd gwlyb a'r gwlypdiroedd, yr ardal eistedd a nodweddion mynedfa wal gerrig. Mae'r safle hefyd yn darparu perllan, lleiniau rhandir bach, plannu coed amwynder, plannu coed a llwyni brodorol a phlannu blodau gwylt

ychwanegol. Mae dau banel gwybodaeth wedi'u gosod a bydd trydydd panel gwybodaeth yn adrodd hanes y safle yn cael ei osod yn fuan. Cynlluniwyd panel y fynedfa gan yr arlunydd lleol Andy O'Rourke (Malarky Arts) a myfyrwyr o Ysgol Pen-y-dre. Plannwyd y berllan a'r blodau gwyllt gyda gwirfoddolwyr o Grŵp Dynion Gurnos. Cynhaliwyd ymgynghoriad cynnar, ffurfiwyd grŵp Cleient o'r ysbyty a chynrychiolwyr Cartrefi Cymoedd Merthyr, aelodau ward lleol a staff o'r canolbwynt cymunedol. Cynhaliwyd taith gerdded o amgylch y safle gyda thrigolion lleol yn ystod haf 2021 a dechreuodd y gwaith ym mis Chwefror 2022. Mae'r safle wedi'i gwblhau i raddau helaeth ac mae aelodau'r ward wedi cael llawer o adborth cadarnhaol gan drigolion lleol.

Clocwedd o'r chwith i'r dde, panel wal mynediad, gwlypdiroedd yn cael eu hadeiladu, lleiniau rhandiroedd, panel am fywyd pryfed a llwybrau troed.

- Mae astudiaeth achos 4 yn amlinellu creu gwlypdir bach/gwarchodfa natur ar ddarn o dir sy'n llawn dwr ac felly'n anefnyddadwy.

Astudiaeth achos 4

GWLYPDIR TRELEWIS

Crynodeb: creodd y prosiect warchodfa natur fechan, gwlypdir / cors gyda chuddfannau adar, llwybrau cerdded, ymestyn mynediad a defnydd o ddarn o dir nad oedd yn cael ei ddefnyddio'n ddigonol ym Mharc Trelewis a oedd gynt yn cynnwys offer chwarae segur ac a oedd yn rhy wlyb i'w ddefnyddio. Defnyddir data gwaelodlin ar gyfer rhywogaethau i helpu i fesur nifer y rhywogaethau a ddenir o ganlyniad i'r datblygiad. Bydd y safle'n 'lecyn i natur' ac yn trosi ardal o dir dwrlawn, diferion a chlai yn ardal sy'n gwanhau dŵr fel cors, dŵr agored a thrwy hynny arallgyfeirio gwerth tirwedd bresennol y man agored.

- Yn ogystal, mae prosiectau pellach ar y gweill ar gyfer 2023. Gweler enghreifftiau yn y blychau isod.

PORTH GWYRDD STRYD FAWR DOWLAIS

Crynodeb: Mannau gwyrdd newydd wedi'u creu yn y parth cyhoeddus o'r tarmacadam presennol yn y briffordd gerbydau gan wella esthetig, cyfleoedd peillio a gwydnwch gan leihau llifogydd, creu gerddi glaw. Mae'n cynnwys ymylon a chylchfannau cyfagos.

Sicrhawyd cyllid ar gyfer y prosiect gan Dîm Cefn Gwlad CBSMT o Gronfa Her Lleoedd Lleol ar gyfer Natur Llywodraeth Cymru.

Mae nodau'r prosiect fel a ganlyn:

- **Creu amrywiaeth flodeuog ar argloddiau a chylchfannau:** mae'r argloddiau a'r cylchfannau presennol yn parhau i fod yn isel o ran amrywiaeth blodau. Bydd y cynigion yn gwella'r rhywogaethau glaswelltir yn sylweddol, yn galluogi plannu coed a llwyni blodeuol, ffrwythau ac aeron fel adnodd bwyd i adar a mamaliaid bach.
- **Cynnydd yn nifer y coed stryd:** yn dilyn lleoliad cyfleustodau gwasanaeth o fewn y briffordd gerbydau presennol, bydd coed yn cael eu plannu mewn lleoliadau penodol sydd ar gael o fewn y briffordd ganolog, lle mai dim ond wyneb caled sydd wedi bod yn flaenorol. Bydd rhywogaethau coed yn cael eu dethol bydd clonau o rywogaethau brodorol yn cael eu dewis oherwydd eu ffurf arferol a'u haddasrwydd i atal gwrthdaro â defnyddwyr ffyrdd.
- **Gwell cysylltedd a chynefin ar hyd y briffordd:** fel gorchudd i goed a blannwyd yn y llain ganol, bydd rhywogaethau gorchudd tir yn cael eu dewis o blith rhywogaethau brodorol i ffurfio man gwyrdd lefel tir cynnal a chadw isel. Bydd rhywogaethau'n cael eu dewis oherwydd eu nodweddion gweledol a'u lliw a'u ffurf, gan wneud defnydd hefyd o weiriau a hesg brodorol a fydd yn gallu ymdopi ag amrywiadau mewn tymheredd a lefelau lleithder y ddaear.
- **Cynnydd mewn ardaloedd gwyrdd net er mwyn rhoi mantais i rywogaethau sy'n addas i bryfed peillio:** bydd y cynigion yn cynyddu arwynebedd net rhywogaethau sy'n addas i bryfed peillio. Perlyisiau brodorol blodeuol fydd y rhywogaethau hyn fel y mwyafrif o'r cynnydd hwn, er y bydd coed a llwyni hefyd yn cael eu dewis sy'n darparu ystod ehangach o ffynonellau neithdar.
- **Gwell ansawdd aer a rheoli dŵr:** mae ansawdd aer, llygredd sŵn a llifogydd i gyd yn fygythiad i'r amgylchedd lleol. Bydd coed a llwyni yn dal gronynnau yn yr awyr, yn cael gwared ar garbon deuocsid a nitrogen trwy sefydlogi, lleihau lefelau sŵn trwy blannu yn y llain ganol, bydd ansawdd dŵr yn cael ei wella trwy hidlo rhannol ac yn arafu cyfradd y dŵr ffo trwy greu gosodiad ôl-osod Cynaliadwy System Draenio Drefol trwy osod gerddi glaw. Bydd y gallu i addasu i gyflwr gwlyb a sych yn creu amrywiaeth o amodau cynefin ar gyfer infertebratau.
- **Adfer balchder dinesig:** fel dynesiad i Ddowlais o'r de orllewin ac fel rhyngwyneb â Phenydarren bydd y cynigion yn codi edrychiad gweledol ac apêl yr ardal gyfan. Mae buddsoddiad a gwelliannau i isadeiledd gwyrdd bellach yn cael eu cydnabod yn ehangach fel ymateb pwysig i'r newid yn yr hinsawdd ac yn cynnig esiampl o obaith a phositifrwydd i'r cymunedau y bydd y cynigion hyn yn effeithio arnynt. Bydd y cynllun hefyd yn gatalydd ar gyfer mentrau yn y dyfodol i godi ansawdd yr amgylchedd lleol.

- Dangosir enghreifftiau pellach ym Mlwch 1 isod.

Blwch 1

- **Man Agored Cyhoeddus Glan yr Afon Abercanaid**

- Creu mynedfa well i Fan Agored Glan yr Afon Abercanaid. Wedi'i gwblhau gyda dehongliad o dirwedd, ecoleg a hanes yr Afon Taf ar y pwynt hwn. Glaswelltir presennol i gael ei arallgyfeirio ymhellach, trwy gyflwyno bylbiau brodorol o dan y coed presennol.
- Ymyl glan afon Taf i'w arolygu a'i drin am lystyfiant ymledol (INNS). Tirwedd gweirglodd wedi'i hategu gan flodau gwyllt ychwanegol, plannu coed ychwanegol, cyflwyno strwythur helyg byw i alw siâp eog (*Salmo salar*) fel rhan o lwybr celf natur sy'n rhedeg ar hyd y man agored.

- **Croesfan Afon Taf**

- Y bont droed sy'n achubiaeth sy'n cysylltu cymunedau Abercanaid a Phentrebach, yn cael ei gwella ymhellach ar y ffyrdd dynesu. Bydd gwaith o'r fath yn cynnwys cyflwyno coed stryd lle bo modd a rheoli rhywogaethau anffodorol ymledol o fewn glannau'r rhan hon o'r afon.
- Cyflwyno arwyddion, dehongliad ac addurniadau celf sylfaen natur i'r bont droed fel rhan o'r dehongliad o stori'r afon.

- **Ysgol Gymuned Abercanaid**

- Ail-ddychmygu amgylchedd allanol yr ysgol. Adeiladwyd Ysgol Abercanaid ar droad y ganrif fel ysgol gymunedol fodern. Fodd bynnag, mae ôl troed safle'r ysgol yn ofod cyfyngedig iawn mae'n parhau i fod yn amgylchedd ysgol heb fynediad i natur o fewn ei chyffiniau. Byddai'r prosiect, yn ei gam cyntaf, yn cyflwyno isadeiledd gwyrdd i amgylchedd sy'n ddiffygiol. Bydd y prosiect yn darparu cyfleoedd tyfu bwyd, wal werdd (gweler isod), triniaethau ffiniau a mentrau eraill lle mae ymarferoldeb a gofod yn caniatáu.

- **Maes Hamdden Glan yr Afon Abercanaid**

- Chwarae naturiol, plannu coed mewn man gwyrdd amwynder ymestyn llwybr celf gylchol yn seiliedig ar natur gan ddefnyddio cerfluniau afonol.
- Mae'r maes chwarae presennol i'r de o'r ysgol yn bennaf yn cynnwys cae chwarae a maes chwarae ffurfiol cysylltiedig. Er mwyn gwella ansawdd y gofod hwn bydd angen cyflwyno plannu ffiniau ac ymestyn yr arlwy chwarae i ymgorffori themâu eraill. Mynediad i gwrs dŵr presennol ar dir cyfagos fel adnodd addysgol. Mae'r ysgol yn frwd dros ddefnyddio'r ardal o fewn y cwricwlwm amgylcheddol, er y byddai angen buddsoddiad a dyluniad ar gyfer y safle i ddarparu ar gyfer hyn.'

- Mae astudiaeth achos 6 yn amlinellu cynllun a luniwyd i gywiro dirywiad parhaus system llynnoedd ar-lein oherwydd cronniad o silt.

Astudiaeth achos 6

ADFER YR AFON

Cymunedau Gwledig Llywodraeth Cymru - Cynllun Rheoli Cynaliadwy a Rhaglen Datblygu Wledig 2014-2020 (a ariennir gan Gronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygu Gwledig a Llywodraeth Cymru). Yn 2019, cytunodd y Cyngor i dderbyn cyllid tuag at gyfanswm costau prosiect o £507,287 ar gyfer adfer Tirwedd dalgylch afon Taf Bargod .

Cwblhawyd y cynllun yn 2022, a darparodd ffensys newydd, plannu coed (cyfrannu at ailgysylltu cynefinoedd tameidiog), adfer glannau afonydd, mentrau gwrth-erydu a mesurau yr ymgwymerwyd â hwy i reoleiddio llif y dŵr drwy'r llynnoedd ar-lein ym Mharc Taf Bargodgan yn effeithiol gan ei wneud wneud yn system all-lein mewn ymgais i atal llaid rhag cronni o fewn y llynnoedd. Bydd y mesurau hyn yn helpu i gynnal a gwella bioamrywiaeth ac adeiladu ymwrthedd i ecosystemau lleol.

- Mae astudiaeth achos 7 yn disgrifio prosiect sydd â'r nod o greu mannau cymunedol a gwelliannau amgylcheddol mewn lleoliadau parciau dethol ar draws CBSMT.

Astudiaeth achos 7

PARKS ALIVE

Ym mis Hydref 2019, bu'r Tîm Cefn Gwlad yn Adran Gynllunio CBSMT yn llwyddiannus mewn cais am arian grant gan Gynllun Cymunedau'r Dreth Gwarediadau Tirlenwi (rhaglen gyllido newydd gan Lywodraeth Cymru a reolir gan Gyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru). Dyfarnwyd cyfanswm o £49,999 i ariannu prosiect o bwys cenedlaethol. Roedd y prosiect yn canolbwyntio ar thema 'Gwelliannau Amgylcheddol Ehangach' gyda thrawsnewid i ddwy thema arall ('Bioamrywiaeth' a 'Lleihau Gwastraff a Dargyfeirio Gwastraff o Safleoedd Tirlenwi').

Mae'r prosiect, o'r enw 'Parks Alive', wedi'i gynllunio i greu mannau cymunedol a gwelliannau amgylcheddol ehangach o fewn pum Parc Lles dethol yn y Fwrdeistref Sirol:

- PARC THOMASTOWN
- PARC TROEDYRHIW
- PARC ABERFAN
- PARC TREHARRIS
- PARC TRELEWIS

Bydd y prosiect yn cael ei gynnal o fis Tachwedd 2019 tan fis Medi 2021 ac yn cael ei reoli gan y Tîm Cefn Gwlad mewn cydweithrediad â'r Adran Parciau.

Roedd elfennau'r prosiect yn cynnwys:

- Ymgynghorwyd yn fanwl gyda'r cymunedau sy'n gysylltiedig â phob parc.

- Rhaglen o ddigwyddiadau/gweithgareddau i'w gyflawni (lle bo'n ymarferol) ar ddyheadau pob cymuned ar gyfer eu parc eu hunain.
- Gweithgareddau wedi'u cynllunio i weddu i sgiliau a phrofiad pob cymuned.

Bydd y prosiect yn anelu at:

- Sicrhau mwy o ymdeimlad o falchder yn y pum Parc Lles (a grëwyd yn wreiddiol ar gyfer a chan gymunedau lleol).
- Ail-ddychmygu perthnasedd y parciau i bobl leol.
- Adnewyddu treftadaeth goll
- Rhannu sgiliau
- Mynd i'r afael â materion isadeiledd gwyrdd a bioamrywiaeth
- Yn y pen draw, sefydlu naill ai grwpiau 'Cyfeillion Parciau' neu 'Ffrindiau parciau' ar gyfer pob parc.

Mae enghreifftiau o'r canlyniadau ar gyfer pob parc i'w gweld isod:

- PARC THOMASTOWN

- Llwyni wedi'u plannu wrth fynedfa'r parc;
- Arwydd croeso newydd wedi'i ddylunio a'i osod;
- Ardal o amgylch y ffynnon wedi'i phlannu â phlanhigion i ddenu peillwyr;
- Perllan yn cael ei phlannu gan ddefnyddio coed wedi'u himpio'n lleol o fathau o darddiad Cymru;
- Cyfeillion *Parc Thomastown* ;
- Cynhaliwyd diwrnod digwyddiad (plannwyd crafanc-yr-arth, coed a llwyni yn yr ardal gerrig.).

Ffigur: plannu yn yr ardal gerrig ym Mharc Thomastown

- PARC TROEDYRHIW

- Arwydd mynediad (wedi'i ddylunio gan ddisgybl ysgol leol) wedi'i osod;
- Mannau uchel gyda blodau wedi'u plannu gan blant ysgol leol (e.e tsilis, ysgall ddail, cêl, pwmpenni, ffrwythau a blodyn y gwenyn);
- Pabïau o Wlad yr Iâ sy'n blodeuo'n hir yn cael eu tyfu a'u plannu ar flaen y gofeb.

- PARC ABERFAN

- Arwydd mynediad wedi'i ddylunio a'i osod;
- Rheoli coed i wneud y safle'n ddiogel a chaniatáu mwy o olau i mewn. Defnyddiwyd naddion canlyniadol ac ymyl bwrdd pren i greu llwybr troed ar draws y safle;
- Gwrychoedd wedi'u plannu yn lle'r gwaith o dynnu coed conwydd;
- Tua thri chwarter y safle wedi'i glirio o fieri a cherrig mân i greu dôl;
- Cribell felen wedi'i hau mewn darnau moel i helpu i leihau tyfiant rhywogaethau glaswellt egnïol ac ati;
- Coed perllan wedi'u himpio o darddiad lleol sydd eto i'w plannu;
- Cludwyd llwyni ffrwythau gardd goedwig yn aros i'w plannu;
- Hen gatiâu bowlïo wedi'u paentio;
- Bwrdd dehongli glöyn byw wedi'i osod;
- Grŵp gwirfoddol wythnosol rheolaidd bellach ar waith.

Ffigwr: Arwydd mynedfa newydd ym Mharc Aberfan

- PARC TRELEWIS

- Bwrdd dehongli'r bywyd sydd yn y pwll wedi'i osod;
- Postyn plastig wedi'i ailgylchu wedi'i osod wrth y fynedfa;
- Coed brodorol (cerafol, afal, ceirios) wedi'u plannu i ddenu adar a phryfed peillio;
- Gwrych o rywogaethau brodorol wedi'u plannu;
- Cromen helyg wedi'i gosod ar gyfer chwarae naturiol.

Ffigwr: Strwythur helyg wedi'i osod ym mharc Trelewis

- PARC TREHARRIS

- Arwydd mynediad wedi'i osod;
- Paneli dehongli glöyn byw/coetir/hanesyddol wedi'u gosod;
- Ardal o fieri wedi'i chlrrio i greu ardal ar gyfer rhedyn;
- Llwybr blaenorol wedi'i ddadorchuddio a'i adfer;
- Tyfu a phlannu planhigion lluosflwydd a bylbiau'n helaeth ym mhrif fynedfa'r parc;
- Rhywogaethau Anffrodorol Goresgynnol (INNS) - Mae Canclwm Japan, Jac y Neidiwr, Canclwm Himalayaid a Montbretia wedi'u clirio ac yn cael eu rheoli.
- Rheoli coetir a chreu pentyrrau cynefinoedd;
- Sefydlwyd cefnogaeth gwirfoddolwyr lleol.

Ffigwr 1: Arwydd mynedfa newydd ym Mharc Treharris

Ffigwr 2: Gwaith clirio Rhywogaethau Estron Goresgynol ym Mharc Treharris

- Astudiaeth achos 8 - ymgwymerwyd â rhai mentrau plannu coed ar draws CBSMT.

Astudiaeth achos 8

PLANNU COED

Yn 2019, roedd Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru (WCVA) yn llwyddiannus yn ei gais LNP Cymru i Lywodraeth Cymru. Fel partner yn y cais, derbyniodd CBSMT gyllideb prosiect o £7,000 y flwyddyn dros dair blynedd (gyda chynnydd chwyddiant ym mlynnyddoedd 2 a 3). Fel rhan o Wythnos Genedlaethol Plannu Coed (23 Tachwedd – 1 Rhagfyr 2019) a'r The Big Climate Fightback #EveryTreeCounts, ymrwymodd Tîm Cefn Gwlad yr Adran Gynllunio i blannu 1120 o goed brodorol ar dri Man Agored dethol ledled y Fwrdeistref Sirol. Defnyddiwyd cyfran o'r £7 mil o gyllid Prosiect LNP Cymru i brynu'r coed:

- Tomen Ifor /Cwm Dowlais - mae'r safle (hen domen) yn cynnwys rhywogaethau brodorol ac anffodorol o brosiectau adennill tir cynharach sy'n ceisio creu tirwedd amwynder. Mae plannu coed wedi'i gynllunio i gymryd lle'r ardaloedd glaswelltir presennol (nad ydynt bellach yn cael eu rheoli) a chynyddu'r hectarau o orchudd coed yn ward Dowlais. Bydd rhywogaethau yn gymysgedd o ffawydd, llwyfen, cyll, celyn, a derw. Y nod yn y pen draw yw cysylltu Cwm Morlais i'r gogledd â Chynllun Adfer Parc Newland (i'r de) trwy orchudd coed di-dor a rhyng-gysylltiedig. Plannwyd dau floc o goed gyda'r plant ysgol leol.
- Treharris – coed ffawydd wedi'u plannu yn yr hyn a oedd gynt yn goetir derw ffawydd er mwyn atal rhywogaethau ymledol na allant oddef y cysgod trwchus a chyflawn a daflwyd gan ganopi coed ffawydd.
- Nant Llwynog - cyn safle glofaol a oedd yn cynnwys siâl amrwd dinodwedd yn 2000, mae bellach yn hafan i fywyd gwyllt ar ôl aeddfedu'r blociau coetir llydanddail yn raddol a blannwyd fel rhan o'r cynllun gwreiddiol. Mae cysylltedd y blociau coetir ar y Man Agored Blaenoriaeth hwn wedi'i wella trwy blannu rhagor o goed llydanddail brodorol rhwng y blociau i ddarparu gorchudd coetir cysylltiedig. Ymgwymerwyd â phlannu gyda phlant ysgol leol.

- Ar safleoedd nad ydynt o dan berchnogaeth yr awdurdod lleol, a lle cynigir datblygiad ar gyfer y safleoedd hyn, bydd y broses gynllunio yn chwarae rhan wrth helpu CBSMT i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth a chynyddu gwytnwch ecosystemau.
- Yn gyffredinol mae CBSMT yn chwarae, a bydd yn parhau i chwarae, rôl strategol wrth gefnogi a chyfrannu at brosiectau ar raddfa tirwedd. Mae hyn yn hanfodol ar gyfer gwneud y mwyaf o gynnal a gwella bioamrywiaeth o fewn ecosystemau ar draws y Fwrdeistref Sirol ac felly gwella cydnerthedd ecosystemau. Hyd yma, mae cynnydd wedi'i wneud drwy ddyrannu cyllid Grant Datblygu Gwledig ar gyfer prosiectau adfer cynefinoedd a chyfranogiad cymunedol mewn partneriaeth â sefydliadau'r sector gwirfoddol (e.e., Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru, Coed Lleol, Cadw Cymru'n Daclus, Ymddiriedolaeth Afonydd De Ddwyrain Cymru, Cymdeithas Cominwyr Merthyr a Gelligaer a Sefydliad Cadwraeth Ddaearegol Prydain).
- Mae CBSMT hefyd ar hyn o bryd yn goruchwyllo rheolaeth strategol Mannau Agored cyhoeddus â blaenoriaeth, trwy Strategaeth Mannau Agored CBSMT, Cynllunio Blaenoriaeth Rheoli Mannau Agored a thrwy ddatblygu Cynllun Seilwaith Gwyrdd.
- Mae llawer o'r camau gweithredu uchod wedi'u datblygu, eu hyrwyddo a'u hannog trwy Bartneriaeth Bioamrywiaeth Merthyr Tudful (MTBP). Bydd rôl CBSMT o ran parhau i ddod â sefydliadau allweddol ynghyd a rhoi cyfeiriad i'r Awdurdod Lleol wrth gyflawni Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 yn parhau i fod yn hanfodol ar gyfer canlyniadau llwyddiannus.

Datganiadau Ardal

- Roedd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn ei gwneud yn ddyletswydd ar Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) i gynhyrchu 'Datganiadau Ardal'. Bydd y datganiadau yn ymdrin â chyfanswm o saith maes yng Nghymru:
 - Morol
 - Canolbarth Cymru
 - Gogledd-ddwyrain Cymru
 - Gogledd Orllewin Cymru
 - De-ddwyrain Cymru
 - **Canol De Cymru**
 - De-orllewin Cymru
- Mae Merthyr Tudful, ynghyd â Rhondda Cynon Taf, Pen-y-bont ar Ogwr a Chaerdydd yn ffurfio ardal **Canol De Cymru**. Mae'r ardal hon yn cynnwys:
 - Cyrion ffridd Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog
 - Cymoedd De Cymru, sef y Rhondda, Cynon a Thaf
 - Iseldiroedd mwyn Pen-y-bont ar Ogwr a Bro Morgannwg
 - Clogwyni Arfordir Treftadaeth Morgannwg
 - Prifddinas Cymru Caerdydd
- Cyhoeddwyd y proffiliau ecosystem ar gyfer ardal **Canol De Cymru gan CNC** ym mis Ebrill 2022. Mae'r canlynol yn berthnasol i BSMT:

Proffil Ecosystem	Crynodeb o'r prif flaenoriaethau	Enghreifftiau o gamau gweithredu ar gyfer CBSMT
Dwfr croyw	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meithrin gwytnwch ar draws dalgylchoedd afonydd – adfer prosesau naturiol o'r blaenddyfroedd i geg yr afon. 2. Canolbwyntio ar yr amgylchedd trefol, gan adfer cyrsiau dŵr a addaswyd yn ffisegol, gan ailadrodd prosesau naturiol ac atebion sy'n seiliedig ar natur ar gyfer ansawdd a swm dŵr gwell. 3. Mae'r amgylchedd dŵr croyw yn cael ei werthfawrogi a'i ystyried ar raddfa dalgylch wrth wneud penderfyniadau. Mae effeithiau ar ddŵr yn cael eu hystyried yn well trwy wneud penderfyniadau a chyfleoedd i integreiddio dŵr a'i gynnwys mewn dylunio ac adfywio. 4. Addysg ac ymgysylltu â chymunedau ac unigolion i ddeall a gwerthfawrogi'r amgylchedd dŵr yn well, i fod yn ataliol ac adferol yn eu gweithredoedd unigol. 	<p>Gweler Astudiaeth Achos 6 (ADFER YR AFON)</p>

Glaswelltir	<ol style="list-style-type: none"> 1. Galluogi rheolaeth briodol ar laswelltir i wella cyflwr 2. Creu rhwydweithiau ecolegol cryf i ymestyn, cysylltu a chlustogi safleoedd glaswelltir 3. Cysylltu pobl â glaswelltiroedd trwy'r rhai mewn ardaloedd trefol, ymylon ffyrdd ac ymgysylltu am fanteision glaswelltiroedd. 	Gweler Astudiaeth Achos 1 (SAFLEOEDD BIOAMRYWIAETH)
Mawndiroedd	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mae mawndiroedd yn Ne ardal y Canol a'u cyfanrwydd hydrolegol yn cael eu gwarchod a'u hadfer, i gefnogi gweithrediad ecosystem, llwyddiant adfer ac i gefnogi cysylltedd cynefinoedd ehangach. 2. Mapio a blaenoriaethu cynefinoedd mawndir i'w hadfer fel rhan o dirwedd De ardal y Canol. 3. Mae mawndiroedd yn rhan o dirwedd gynaliadwy wedi'i hadfer - Rhaid i waith adfer a rheoli gael ei ariannu'n ddigonol a'i ymgorffori mewn cynllunio rheoli tir i hwyluso rheolaeth hirdymor mawndiroedd, i wneud y mwyaf o'r buddion posibl o ecosystem mawndir gwydn ac i liniaru yn erbyn pwysau fel tanau gwyllt a dyddodiad nitrogen. 	Yn ôl gwylwr mapiau Daeareg Prydain, prin yw'r enghreifftiau o fawndir sydd i'w cael yn ne'r CBST. Mae angen ymchwilio ymhellach i lywio unrhyw gamau a fyddai'n bodloni blaenoriaethau'r proffiliau ecosystemau.
Trefol	Eto i'w gyhoeddi	Gweler Astudiaeth Achos 5 (PORTH GWYRDD STRYD FAWR DOWLAIS)
Ochrau'r dyffryn	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cynnal maint y cynefin trwy warchodaeth briodol a lleihau pwysau. 2. Creu Rhwydweithiau Ecolegol Cryf i adeiladu maint a chysylltedd. 3. Deall ymhellach brosesau naturiol yr ecosystem hon, trwy ddeall amrywiaeth rhywogaethau a dymeg cynefinoedd, i gynnal a gwella cyflwr. 	Mae ffridd yn fath o gynefin sy'n bodoli ledled Cymru ac a geir rhwng yr iseldiroedd a reolir a'r ucheldiroedd (uchder rhwng 100m-450m). Mae'n glytwaith hynod amrywiol a chymhleth o gynefinoedd sy'n cynnwys rhostir, rhedyn, glaswelltir asidaidd, coetir, rwbel glo a phorfa rhos . Mae Ffridd yn rhedeg milltir ar filltir ar hyd prif gymoedd y Fwrdeistref Sirol ac felly mae'n bwysig ar gyfer cysylltedd ecolegol. Mae'n gallu cynnal ystod eang o rywogaethau: adar fel corhedyddion y coed, breision melyn a mwyalchen y mynydd; glo nnod byw fel y brithion perlog a'r brithion gwyrdd;

		<p>planhigion fasniglaidd fel cronnell a ffacbysen chwerw. Mae Ffridd yn chwarae rhan bwysig wrth gysylltu cynefinoedd a chynyddu gwytnwch ecosystemau o ran aflonyddwch a newid.</p> <p>Enghraifft Y Graig – un enghraifft o gynefin ffridd ym Merthyr Tudful, fodd bynnag, mae wedi'i ddominyddu gan redyn. Mae llwybrau wedi'u creu drwy'r cynefin rhedyn gan ddefnyddio 'redyn' (a gyflenwir ac a weithredir gan Wasanaeth Tân ac Achub De Cymru) er mwyn agor y cynefin i annog llus a rhywogaethau gweundir eraill.</p>
Coetiroedd	<ol style="list-style-type: none"> 1. Canolbwyntio ar wella ac adfer ein Coetir Hynafol Lled-naturiol na ellir ei adnewyddu. 2. Byddai gwladychu naturiol a phlannu priodol o fewn ac o amgylch coetiroedd lled-naturiol presennol i wella a chytrefu darnau o goetir yn gwella cysylltedd. 3. Cadw coed a choetiroedd mawr sy'n bodoli eisoes, annog aildyfiant a chytrefu coetiroedd (hanfodol ar gyfer meithrin cydnerthed ecosystemau a storio a dal carbon. 	<p>Gweler Astudiaeth Achos 8 (PLANNU COED)</p>

Aseiad a Strategaeth Isadeiledd Gwyrdd (GI).

- Mae CBSMT yn parhau i fod yn y broses o asesu'r rhydwaiith Gwybodaeth Ddaearyddol o fewn CBSMT i lywio datblygiad aseiad a strategaeth GI i gynnwys map rhyngweithiol o gyflwr presennol GI yn CBSMT. Yna gall yr holl adrannau perthnasol ei ddefnyddio (e.e, Cynllunio, Peirianeg, Priffyrdd, Parciau) fel adnodd i gael cyngor a gwneud penderfyniadau.
- Fel rhan o hyn, mae gan CBSMT fynediad at ddata'r Map Coed Cenedlaethol (2016) fel haen ArcGIS. Mae hyn yn unig yn dangos swm ardderchog o orchudd coed mewn ardaloedd trefol ar draws y Fwrdeistref Sirol.
- Mae'r map rhyngweithiol GI wedi'i gynllunio i gynnwys haenau ArcGIS sy'n cyd-fynd â'r chwe Phroffil Ecosystem sy'n berthnasol i Ddatganiad Ardal Cyfoeth Naturiol Cymru ar gyfer ardal y Canol De, sef:
 1. Coetir
 2. Glaswelltir
 3. Ochrau'r dyffryn
 4. Mawndir
 5. Dŵr croyw
 6. Trefol

Gl a'r System Gynllunio

- Mae gan y broses gynllunio, yn unol â Pholisi Cynllunio Cymru (Argraffiad 11), rôl allweddol i'w chwarae wrth helpu CBSMT i ddiogelu a gwella nodweddion a rhwydweithiau isadeiledd gwyrdd. Bydd yr amgylchedd adeiledig yn cael ei wella drwy ymgorffori isadeiledd gwyrdd yn y datblygiad yn gynnar. Dylai hyn gynnwys, er enghraifft:
 - dewis y safle cywir yn y lle cyntaf;
 - osgoi difrod/dileu cynefin diangen;
 - dylunio cynllun datblygu gofalus, priodol a chreadigol
 - mesurau lliniaru, digolledu a gwella effeithiol.
- Bydd gofynion a chyfleoedd a gyflwynir gan safle penodol yn pennu'r mesurau penodol a ddefnyddir i warchod a gwella nodweddion a rhwydweithiau SG. Mae enghreifftiau o'r mathau o fesurau y gellid eu defnyddio yn cynnwys: tirlunio, toeau gwyrdd, plannu coed, cynlluniau Systemau Draenio Cynaliadwy .

Systemau Draenio Cynaliadwy

- Yn draddodiadol, mae systemau draenio wedi'u cynllunio i gael gwared ar ddŵr glaw sydd ar wyneb y ddaear cyn gynted â phosibl. Yn bennaf, mae dŵr yn cael ei gyfeirio at garthffosydd cyhoeddus gan roi baich sylweddol ar weithfeydd trin dŵr gwastraff ac yn ystod stormydd eithafol bydd dŵr yn gollwng trwy orlifoedd, i gysiau dŵr a gall arwain at lifogydd a llygredd. Mae cynnydd mewn arwynebau anhydraidd mewn amgylcheddau trefol yn cynyddu cyfaint y dŵr sy'n llifo i garthffosydd, gan gynyddu ymhellach y perygl o lifogydd a llygredd. Mae gan CBSMT gyfanswm arwynebedd o 58 cilometr sgwâr o fewn Ardaloedd Perygl Llifogydd a gall y gost ariannol sy'n gysylltiedig â llifogydd fod yn sylweddol.
- Systemau Draenio Cynaliadwy wedi'u cynllunio i ddynwared draeniad naturiol trwy gadw a hidlo dŵr ar wyneb y ddaear ac atal y garthffos gyhoeddus rhag cael ei llethu yn ystod stormydd. Gall enghreifftiau o Systemau Draenio Cynaliadwy gynnwys toeau gwyrdd, palmentydd athraidd a gerddi glaw.
- Ers 7 Ionawr 2019, mae pob datblygiad newydd o fwy nag un tŷ annedd neu lle mae'r ôl troed adeiladu yn 100m² neu fwy wedi gofyn am Systemau Draenio Cynaliadwy ar gyfer dŵr wyneb (yn unol ag Atodlen 3 o Ddeddf Rheoli Llifogydd a Dŵr 2010) .
- Mae'n rhaid i CBSMT gymeradwyo'r systemau hyn gan weithredu yn ei rôl fel Corff Cymeradwyo Systemau Draenio Cynaliadwy cyn dechrau ar y gwaith adeiladu.
- O ganlyniad i hyn, mae cyfleoedd newydd wedi codi i greu gwahanol ddulliau rheoli dŵr yn fiolegol. Gall dylunio Systemau Draenio Cynaliadwy da greu cysgod, bwyd, porthiant a chyfleoedd bridio ar gyfer amrywiaeth o rywogaethau a chyfrannu at gynnydd mewn bioamrywiaeth o fewn CBSMT.
- Ymgynghorir ag Ecolegydd yr ACLI, lle gall cynlluniau Systemau Draenio Cynaliadwy wella bioamrywiaeth yn uniongyrchol lle defnyddir plannu. Er enghraifft, basnau gwlyb/pyllau, pantiau naturiol, gerddi glaw ac ati.

Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

- Mae nifer o enghreifftiau o rywogaethau a chynefinoedd dan bwysau yn y Fwrdeistref Sirol. Mae hyn yn bennaf oherwydd colli cynefin / colli cysylltedd cynefinoedd o ganlyniad i effeithiau datblygiad ar safleoedd maes glas gan gynnwys safleoedd cadwraeth natur a warchodir yn lleol ac yn genedlaethol, newid hinsawdd, rhywogaethau ymledol, camddefnyddio tir gan gynnwys tipio anghyfreithlon.
- Er mwyn lleddfu'r pwysau hyn, mae cyfres o gamau gweithredu wedi'u rhoi ar waith, neu byddant yn cael eu rhoi ar waith, gan gynnwys y canlynol:
 - Fel y crybwyllwyd yn flaenorol, mae'r broses gynllunio yn chwarae rhan fawr wrth helpu CBSMT, i wrthdroi'r dirywiad mewn bioamrywiaeth, cynyddu gwytnwch ecosystemau ac atal neu leihau effeithiau datblygiad ar safleoedd cadwraeth natur warchoddedig o fewn CBSMT (gweler rhagor o fanylion o dan Amcan 2). Bydd hyn hefyd yn cael dylanwad cadarnhaol ar newid hinsawdd, er enghraifft trwy dynnu CO₂ o'r atmosffer trwy blannu coed ar safleoedd datblygu.
 - Mae cyfraniad hefyd at fynd i'r afael â phwysau ar rywogaethau a chynefinoedd yn CBSMT wedi'i wneud drwy'r camau gweithredu a amlinellir yn Amcan 3, er enghraifft yn yr astudiaethau achos a ganlyn:
 1. SAFLEOEDD BIOAMRYWIAETH
 2. GARD D N A T U R
 3. THE MARSH FIELD, YSBYTY TYWYSOG SIARL
 4. GWLYPTIR TRELEWIS

Mae cynlluniau eraill o'r fath sydd ar y gweill ar gyfer 2023 yn cynnwys y wybodaeth yn Amcan 3 astudiaeth achos 5 (Porth GWYRDD STRYD FAWR DOWLAIS) er enghraifft.

- Gwelliannau mewn prosesau aildefnyddio, ailgylchu a rheoli gwastraff. Mae enghreifftiau yn cynnwys ailgylchu offer mewnol yr Adran TGCh ac amrywiaeth o ymgyrchoedd a chystadlaethau preswylwyr (e.e. cystadleuaeth ailgylchu batris, ailgylchu cardiau Nadolig, ymgyrch ailgylchu dyfeisiau trydanol).
- Rheolaeth ragweithiol a strategol o rywogaethau ymledol ar dir CBSMT fel y gwneir gan yr adran Parciau.
- Mae'r adran Parciau hefyd, lle bo modd, wedi lleihau'r defnydd o blaladdwyr a chwynladdwyr.
- Gorfodaeth ynghylch camddefnyddio tir. Mae enghreifftiau'n cynnwys: datblygiad anawdurdodedig; tipio anghyfreithlon.
- Cynyddu'r defnydd o'r awyr agored a chyfranogiad yn yr awyr agored gan drigolion lleol, er enghraifft cyfeillion grwpiau mewn Parciau lleol a sefydlwyd gan y Tîm Cefn Gwlad.
- Codi ymwybyddiaeth o fewn y Cyngor a'r cyhoedd yn gyffredinol, hyrwyddo a gweithredu camau i leihau pwysau allweddol.
- Mae gan Lywodraeth Cymru uchelgais i'r sector cyhoeddus fod yn Garbon Niwtral erbyn 2030 mewn ymateb i'r newid yn yr hinsawdd. Mae CBSMT yn cefnogi'r uchelgais hwn drwy gynnal nifer o fentrau a phrosiectau Datgarboneiddio sy'n lleihau Allyriadau Carbon, ei weithrediadau ac effeithiau ar Newid Hinsawdd. Mae enghreifftiau yn cynnwys:
 - Gosod mesurau Effeithlonrwydd Ynni mewn 32 o adeiladau cyngor drwy fframwaith REFIT Cymru Llywodraeth Cymru.
 - Bellach mae gan wasanaethau rheng flaen nifer o gerbydau trydan ar waith, a nod strategaeth Ffilyd CBSMT yw cefnogi'r newid i ffilyd trydan erbyn 2030.

- Mae Tîm Cefn Gwlad y Cyngor wedi ymrwymo i blannu 1000 o goed mewn mannau agored ledled y Fwrdeistref Sirol. Mae coed yn ogystal â, e.e, rhywogaethau llwyni, glaswelltir, ac ati yn amsugno carbon deuocsid yn naturiol yn ystod ffotosynthesis, felly mae cadw tir yn hanfodol yn y broses ddatgarboneiddio.
- Mae'r Tîm Gwasanaethau Eiddo wrthi'n ymchwilio i ddichonoldeb adeiladu Ysgolion Cynradd ac Uwchradd Net Zero.
- Solar PV wedi'i osod mewn Depos Ailgylchu i leihau'r defnydd o ynni ac allyriadau carbon.
- Gwneir newidiadau gyda'r nod o adfer cynefinoedd i gyflwr mwy naturiol a gwydn. Bydd hwn yn canolbwyntio ar ddiogelu rhywogaethau a chynefinoedd Adran 7, ond nid yn gyfyngedig i hynny. Er mwyn cyflawni'r amcan hwn mae CBSMT yn gofyn am ddealltwriaeth well o'r pwysau penodol a sut y gall CBSMT gydweithio ar draws gwasanaethau i ddarparu buddion lluosog i'r cynefinoedd a / neu rywogaethau dan sylw; bydd cyfraniad mawr i'r nod hwn yn cael ei gyflawni trwy ddatblygu Cynllun Isadeiledd Gwyrdd CBSMT (am fanylion pellach gweler – 'Asesiad a Strategaeth Seilwaith Gwyrdd').

Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro

- Mae gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ddata gwaelodlin cymharol dda ar gyfer rhywogaethau a chynefinoedd. Mae'r data yn destun diweddiadau rheolaidd. Bydd cydberthnasau agos â sefydliadau addysgol a sefydliadau'r sector gwirfoddol o bob lefel yn helpu i gynnal y wybodaeth ddiweddaraf. Bydd yr enghreifftiau canlynol o dystiolaeth leol yn cael eu hehangu a'u hailystyried:
 - Mae Cytundeb Lefel Gwasanaeth gyda Chanolfan Cofnodion Bioamrywiaeth De-ddwyrain Cymru (SEWBRc) yn darparu cofnodion data cyfredol ar gyfer rhywogaethau a warchodir a safleoedd gwarchodedig yn CBSMT. Ceir mynediad at y wybodaeth trwy Aderyn - system Canolfannau Cofnodion Amgylcheddol Lleol (LERC) Cymru, a ddatblygwyd ac a gynhelir gan y Gwasanaeth Gwybodaeth Bioamrywiaeth (BIS). Mae'r CLG hwn wedi'i adnewyddu bob blwyddyn ers 2019 ac mae'n elfen hanfodol a ddefnyddir yn ddyddiol i lywio ceisiadau cynllunio a phrosiectau eraill nad ydynt yn ymwneud â chynllunio ar draws y Fwrdeistref.

D.S mae canran y ceisiadau cynllunio ag amodau ecolegol neu nodiadau cynghori yn CBSMT wedi bod yn sylweddol ers 2020 – gweler y tabl isod am fanylion.

Blwyddyn	% ceisiadau ag amodau ecolegol neu nodiadau cynghori
2020	58.59
2021	67.74
2022	66.66

Mae mynediad at gofnodion data bioamrywiaeth yn elfen allweddol sy'n cyfrannu at warchod bioamrywiaeth Merthyr yn y modd hwn.

- Arolygon cynefinoedd ar gyfer CBSMT 64 o safleoedd SINC (Safle o Bwysigrwydd Cadwraeth Natur) (2007/8 a 2015/16). Mae angen diweddarau'r arolygon hyn ac mae'r gost o gomisiyn ymgynghoriaeth ecolegol arbenigol i wneud y gwaith hwn yn cael ei archwilio ar hyn o bryd.
- Mae pob prosiect sy'n cael ei arwain gan y Cyngor ar draws y Fwrdeistref bellach yn gofyn am waith arolwg ecolegol perthnasol gan ymgynghorwyr annibynnol. Mae'r arolygon hyn yn llywio mesurau lliniaru, digolledu a gwella sydd i'w cyflawni.
- Arolwg Pyllau Merthyr Tudful 1999.
- Arolwg Gwrychoedd Merthyr Tudful 1999.

- Strategaeth Coetir Merthyr 1998.
- Gwarchodfa Natur Leol Taf Fechan: Cynllun Rheoli 2004, 2012, 2018. D.S the 2018 'Cwm Taf Fechan. Mae Rhaglen Rheoli Pum Mlynedd Gwarchodfa Natur Taf Fechan (dogfen a gynhyrchwyd gan Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru) yn cael ei hadolygu a bwriedir ei diweddarau erbyn diwedd y flwyddyn. Bydd y Swyddog Gwarchodfa a benodwyd yn ddiweddar yn cynnal yr adolygiad ac yn goruchwyllo gweithrediad y rhaglen reoli.
- Adroddiad Monitro Nodweddion SSSI 2010, 2017.
- Bioblitz: Pontygwaith 2014, Scwrfa / Caeau Gellideg 2016.
- Parc Cyfarthfa: Cynllun Rheoli Coetir 2018; Cynllun Rheoli Dolydd 2018; Cynllun Rheoli Iechyd Planhigion APHA 2015; Traethawd hir y wiwer Iwyd 2013.
- Ffos -y-Frân: Monitro Madfall Ddŵr Cribog 2005-2015. D.S yn 2022: hwyluso cyswllt rhwng rheolwyr Ffos -y-Fran (Merthyr (South Wales) Ltd) a rhai ecolegwyr GCN trwyddedig sydd am ddarparu profiad i ecolegwyr sydd am ennill eu trwyddedau GCN eu hunain. Cynigir defnyddio'r pyllau yn Ffos y Fran gan gynnwys y rhai yn yr ardal ecolegol ganolog sydd â chofnodion o GCN ar gyfer yr arolygon/hyfforddiant. Bydd hyn yn cael ei wneud yn nhymor 2023. Cytunwyd i rannu'r data gyda Merthyr (South Wales) Ltd a CBSMT ar gyfer ein cofnodion bioamrywiaeth.
- Monitro gwaith Adfer ac Ôl-ofal Pryfed (Amgueddfeydd Cenedlaethol Cymru) 2014+.
- Arolygon Trychfilod Menter Glofeydd Sbwriel 2015+.
- Arolwg Gwyfynod Tomen Nant- yr -Odin 2018.
- Monitro Eogiaid Afon Taf 2012+.
- Gall gwella dealltwriaeth pobl o'r byd naturiol (e.e, rhywogaethau, cynefinoedd, bioamrywiaeth ac ecosystemau) achosi newid ymddygiad ac annog gweithredoedd cadarnhaol. Gellir cyflawni hyn trwy addysg amgylcheddol sy'n canolbwyntio ar, er enghraifft, y sector addysg statudol, addysg gymunedol, gweithgareddau awyr agored a gwasanaethau hamdden. Gellir darparu addysg a hyfforddiant hefyd i staff o swyddogaethau/adrannau gwasanaeth eraill er mwyn eu helpu i gyflawni eu rhwymedigaethau o dan ddyletswydd A6.

Amcan 6: Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar gyfer cyflawni ar waith

- Mae CYNLLUN [GWEITHREDU ADFER NATUR MERTHYR TUDFUL 2019-2024](#) – a fabwysiadwyd ym mis Ionawr 2020 yn cynnwys y Datganiad Lefel Uchel CBSMT canlynol:
 - *‘Trwy gydol ein gweithrediadau byddwn (lle bo’n bosibl) yn ceisio cynnal a gwella amrywiaeth ein hamgylchedd naturiol i’w wneud yn gryf ac yn gallu cefnogi iechyd a lles cymdeithasol, economaidd, iechyd a lles cymunedau lleol, er mwynhad ac er ei fwyn ei werth cynhenid ei hun’.*
- Mae gan Ferthyr Tudful Gyngorydd sy'n 'Bencampwr Bioamrywiaeth a Mannau Agored' ar gyfer y Cyngor.
- Mae Ecolegydd a Swyddog Bioamrywiaeth yr Awdurdod Cynllunio Lleol yn darparu cymorth ar gyfer cyflawni camau gweithredu i sicrhau bod dyletswydd S6 yn cael ei bodloni ar draws holl feysydd y Cyngor.
- Darperir arbenigedd ecolegol mewnol gan Ecolegydd Ymgynghorol Arbenigol mewn cysylltiad â swyddogion Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) a Llywodraeth Cymru (LIC) lle bo angen a lle bo’n briodol.
- Darperir arbenigedd pellach ynglŷn â bioamrywiaeth gan Swyddog Bioamrywiaeth y Cyngor.

- Mae rhaglen profiad gwaith wedi creu tri lleoliad mewn Gwasanaethau Cymdogaeth e.e mynwentydd a chefn gwlad.
- Mae cyfranogiad gwirfoddolwyr er budd bioamrywiaeth yn cael ei annog a'i gefnogi gan y Tîm Cefn Gwlad mewn prosiectau ar draws CBSMT.
- Annog a chefnogi cyfranogiad gwirfoddolwyr mewn gweithredu dros fioamrywiaeth gan gymunedau lleol trwy Brosiectau Adfywio Cymunedol.
- Mae dogfen Cynllun Gweithredu Adfer Natur Merthyr Tudful (MTNRAP) 2019-2024 a baratowyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (CBSMT), yn disodli Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Merthyr Tudful 2014-2019, ond roedd hefyd yn cynrychioli cynllun S6 ar gyfer CBSMT, yn unol â Chanllawiau Llywodraeth Cymru: Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 Rhan 1: Canllawiau ar gyfer Adran 6 - Y Ddyletswydd Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau.
- Mae'r MTNRAP yn cael ei adolygu a'i gyflwyno i'r Cyngor yn flynyddol ac mae'r camau gweithredu a gynllunnir ac a gymerir o fewn y MTNRAP i gyd yn cyfrannu at ddyletswydd S6 y Cyngor. Mewn gwirionedd, felly, mae dyletswydd A6 yn cael ei hadolygu bob blwyddyn.
- Mae'r ddogfen hon yn adroddiad annibynnol sy'n bodloni gofyniad Llywodraeth Cymru i ddarparu diweddariad o ddyletswydd A6 y Cyngor bob tair blynedd. Mae wedi cael ei gynhyrchu gyda chefnogaeth LIC a CNC.
- Mae CBSMT wedi cefnogi gweithredu bioamrywiaeth trwy gyllid a/neu bartneriaethau, er enghraifft trwy:
- Mae Partneriaeth Bioamrywiaeth Merthyr Tudful (MTBP) yn cael ei chadeirio gan Swyddog Bioamrywiaeth CBSMT ac yn cael ei chefnogi gan CBSMT. Y MTBP sy'n cynnwys ystod eang o bartneriaid:
 - Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC)
 - Llywodraeth Cymru (LIC)
 - Ymddiriedolaeth Natur De a Gornllewin Cymru
 - Ymddiriedolaeth Afonydd De-ddwyrain Cymru (SEWRT)
 - Cadwraeth Amffibiaid ac Ymlusgiaid (ARC)
 - Y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar (RSPB)
 - Grwpiau lleol eraill, e.e.
 - Clwb Adar Morgannwg
 - Cynghair Pysgota Merthyr Tudful (MTAA)
 - Cyfeillion Parc Nant Llwynog
- Mae CBSMT wedi darparu cyllid a chymorth arall i'r canlynol:
 - Clwb Adar Morgannwg/Cartrefi Cymoedd Merthyr – cymorth ynghylch adferiad buan a chodi blychau cyflym o amgylch Merthyr.
 - Cartrefi Cymoedd Merthyr – cefnogaeth ynghylch ardaloedd peillio
 - Naturiaethwyr Merthyr – darparu dwy siwt cadw gwenyn
 - Ymddiriedolaeth Afonydd De Ddwyrain Cymru – darparu blychau adar/ystumod
 - Crafiadau gwlyptir/gwrychoedd – Edward st
 - Buglife – Yn 2022, cyflwynodd Buglife gais am gyllid i'r Gronfa Rhwydweithiau Natur (Cronfa Dreftadaeth y Loteri) ar gyfer prosiect gwastraff pwll glo ('Coalfield Connections'). Mae nodau'r prosiect yn cynnwys codi proffil gwastraff glofeydd ymhlith cymunedau lleol a'r rhai sy'n

gwneud penderfyniadau trwy gynhyrchu adnoddau, digwyddiadau ymgysylltu (e.e teithiau tywys, sgysiau) a hyfforddiant. Bydd hyn yn cynnwys codi ymwybyddiaeth o werth gwastraff glo ar gyfer bioamrywiaeth, daeareg, archeoleg ddiwydiannol, hanes diwylliannol, tirwedd, mannau agored, addysg a hamdden.

Mae CBSMT wedi cefnogi'r cais am arian ac wedi darparu rhai safleoedd gwastraff pyllau glo addas posibl y gellid eu defnyddio fel rhan o'r prosiect.

4. Adolygu dyletswydd S6

- Mae'r ddogfen hon yn cynrychioli'r adolygiad cyntaf o'r ddyletswydd ers adroddiad 2019. Yn dilyn cyhoeddi adroddiad A6, bydd CBSMT wedi cyflawni ei ddyletswydd o dan Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 am y cyfnod 2019-2022. Bydd angen camau gweithredu parhaus a phellach er mwyn cyflawni'r ddyletswydd wrth symud ymlaen tuag at y terfyn amser adrodd nesaf yn 2025. Bydd dogfen 2022 yn cyfrannu at gynhyrchu dogfen grynodedb gyhoeddus symlach gyda'r nod o godi ymwybyddiaeth ymhlith trigolion o'r materion pwysig o ran bioamrywiaeth o fewn CBSMT.